

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı		TURK 314 Türk Dünyası Mədəniyyəti, 3 kredit, 6AKTS
	Departament		Dillər və ədəbiyyatlar
	Proqram (bakalavr, magistr)		Bakalavriat
	Tədris semestri		2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri
	Fənni tədris edən müəllim (lər)		Dos.Zivər Hüseynli Baylan
	E-mail:		zhuseynova@khazar.org
	Mühazirə otağı/Cədvəl		
	Konsultasiya vaxtı		Tələbələrle razılaşdırılmış vaxtda
Prerekvizitlər	Yoxdur		
Tədris dili	Azərbaycan		
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi		
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat • Hüseynli Baylan, Zivər. Əski Azərbaycan yazısı. Bakı: Köhlən, 2017. • Aslan, Vaqif. Türk xalqları ədəbiyyatı üzrə mühazirələr. Bakı, 2019. • Qəfəsoğlu, İbrahim. Türk Milli kulturu. Tərcümə edən Ramiz Əsgər. Bakı, 2017. • Ögel, Bahaeddin. Türk Kültür Tarihi. Ankara, 2003. • Nüsrətoğlu, Telman; Nəcəf, N.; Əkbər. Türk dövlətləri və mədəniyyətləri tarixi. Bakı: Çapar, 2024. Elektron və internet resursları: İslam Ensiklopediyası; TÜRKSOY; TİKA; Ötügen nəşrlərinin açıq elektron materialları; Türkiyə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin e-kitab resursları. Qeyd: Fənnin məzmunu tarixi və klassik mənbələrə əsaslandığından, müasir tədqiqatlarla yanaşı, mövzu üçün fundamental xarakter daşıyan klassik əsərlərdən də istifadə edilir.		
Tədris metodları	Mühazirə	+	
	Qrup müzakirəsi	+	
	İnteraktiv	+	
	Sual-cavab	+	
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Aralıq imtahanı	noyabr	30
	Fəallıq		5
	Tapşırıq 1	20 dekabr	10 (5+5)
	Tapşırıq 2	22 dekabr	10 (5+5)
	Final imtahanı		40
	Davamiyyət		5
	Yekun		100
Kursun təsviri	“Türk Dünyası Mədəniyyəti” fənni türk xalqlarının mədəni-tarixi inkişafını, qədim və orta əsr dövlətçilik ənənələrini, yazı və ədəbiyyat mədəniyyətini, inanc sistemlərini, sosial quruluşunu, məişət və adət-ənənələrini, maddi və mənəvi irsini öyrənir. Kurs çərçivəsində mədəniyyət anlayışı və onun əsas nəzəri yanaşmaları, İslamiyyətdən əvvəlki türk dövlətləri, türk xalqlarının yayılma coğrafiyası, bozqır mədəniyyəti, dövlət və sosial təşkilatlanma, qədim türk inancları, dastan və əfsanələr, dil və yazı mədəniyyəti, incəsənət, musiqi, iqtisadi həyat və türk dünyasının müasir mədəni təşkilatları nəzərdən keçirilir. Mövzular tarixi mənbələr və elmi ədəbiyyat əsasında müqayisəli və analitik şəkildə şərh olunur; ümumtürk mədəni irsi kontekstində Azərbaycan mədəniyyətinin yeri ayrıca qiymətləndirilir.		
Kursun məqsədləri	Kursun əsas məqsədi tələbələrdə türk xalqlarının tarixi-mədəni inkişafı, ortaq və fərqli mədəni xüsusiyyətləri, dövlətçilik, yazı, ədəbiyyat, inanc, sosial həyat və maddi-mənəvi irsi haqqında sistemli bilik formalaşdırmaq; bu bilikləri mənbələr əsasında müqayisə etmək, təhlil etmək və akademik şəkildə təqdim etmək bacarığı qazandırmaqdır. Kurs həmçinin Azərbaycan		

	mədəniyyətinin ümumtürk mədəni irsi daxilindəki yerini elmi əsaslarla dərk etməyə yönəlmişdir.
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	FTN 1: Türk dünyası mədəniyyətinin yaranması və inkişaf mərhələlərini, əsas xüsusiyyətlərini və mədəniyyətə dair əsas nəzəri yanaşmaları izah edir və türk mədəniyyətinin dünya mədəniyyətləri sistemində yerini əsaslandırır. FTN 2: Türk xalqlarının tarixi inkişaf mərhələlərini, qədim türk dövlətlərinin dövlətçilik ənənələrini, yayılma coğrafiyasını və tarixi-mədəni irsini təhlil edir; onların inkişaf və zəifləmə amillərini izah edir. FTN 3: Türk xalqlarının dili, dini inancları, adət-ənənələri, sosial həyatı və məişət mədəniyyətini müqayisə edir, ortaq və fərqli xüsusiyyətləri müəyyənləşdirir. FTN 4: Türk xalqlarının yazı mədəniyyətini, qədim yazılı abidələrini, dastanlarını, əfsanələrini və digər mədəni irs nümunələrini təhlil edir və onların mədəni yaddaşdakı rolunu qiymətləndirir. FTN 5: Türk xalqlarının yaratdığı maddi və mənəvi mədəniyyət nümunələrini – dil, əlifba, ədəbiyyat, incəsənət, musiqi və memarlıq irsini xarakterizə edir və onların mədəni əhəmiyyətini əsaslandırır. FTN 6: Qədim və müasir türk xalqlarının yaşayış tərzini, sosial quruluşunu, mədəni əlaqələrini və tarixi inkişaf prosesini elmi yanaşmalar əsasında şərh edir və müxtəlif mədəniyyətlərlə qarşılıqlı əlaqələrini qiymətləndirir. FTN 7: Ümumtürk mədəniyyəti kontekstində Azərbaycan mədəniyyətinin yerini və rolunu müəyyənləşdirir; Azərbaycan və ümumtürk mədəni irsinin qorunması, öyrənilməsi və təbliğinin əhəmiyyətini əsaslandırır.
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Fəallıq – 5% Dərstdə fəallıq tələbənin mövzuya hazırlığı, sual-cavabda iştirakı, mövzu ilə bağlı əsaslandırılmış suallar verməsi, müzakirələrdə iştirak etməsi və analitik yanaşma nümayiş etdirməsi əsasında qiymətləndirilir. Fərdi və qrup çalışmaları da bu komponentə daxil edilə bilər. Tapşırıq 1 – 10% Fərdi şəkildə konkret bir türk xalqının mədəniyyətini təqdim edən 10–15 dəqiqəlik təqdimat hazırlanır. Tələbə ən azı uyğun elmi mənbələrdən istifadə etməli, mənbələri təqdimatda göstərməli və plagiata yol verməməlidir. 5 bal mənbələrin fərdi və düzgün seçilib istifadəsinə, 5 bal isə məzmunun elmi təqdimatına, strukturuna, aydınlığına və texniki keyfiyyətinə görə verilir. Tapşırıq 2 – 10% 3–4 nəfərlik qruplar şəklində türk mədəniyyətinin seçilmiş aspektini təqdim edən layihə hazırlanır. Layihədə əyani materiallardan istifadə və mövzunun akademik təqdimatı tələb olunur. 5 bal tələbənin fərdi mənbə toplama və hazırlıq fəaliyyətinə, 5 bal isə qrup təqdimatındakı məzmun, struktur, əsaslandırma və təqdimetmə keyfiyyətinə görə verilir.

Davamiyyət – 5%

Davamiyyət balı tələbənin dərslərdə ardıcıl iştirakı və dərş zamanı müəyyən olunmuş davranış qaydalarına riayət etməsi əsasında hesablanır. Üzrsüz buraxılan hər dərş üçün 1 bal çıxılır; universitetin davamiyyətlə bağlı ümumi tələbləri də tətbiq olunur.

Aralıq imtahanı – 30%

Aralıq imtahanı kursun ilk hissəsində keçilən mövzuları əhatə edir. İmtahanda açıq və qapalı tipli suallar, anlayışların izahı, tarixi-mədəni hadisələrin müqayisəsi və qısa analitik cavablar yer ala bilər. Tələbənin cavabları müstəqil və akademik dürüstlük prinsiplərinə uyğun olmalıdır.

Final imtahanı – 40%

Final imtahanı kursun əsas mövzularını kompleks şəkildə əhatə edir. Açıq və qapalı tipli suallar, anlayışların izahı, müqayisəli və analitik tapşırıqlar daxil edilə bilər. Qiymətləndirmə tələbənin faktoloji biliklə yanaşı, təhlil, müqayisə və əsaslandırma bacarığını da nəzərə alır.

Generativ Süni İntellektədən (GSİ) istifadə qaydaları

Türk dünyası mədəniyyəti fənninin tədrisində generativ süni intellekt (GSİ) alətlərindən yalnız tələbənin öyrənmə, tədqiqat və fərdi inkişaf fəaliyyətini dəstəklədiyi, onun müstəqil düşünmə, yazma, təhlil və kommunikasiya bacarıqlarını əvəz etmədiyi hallarda məqsədyönlü, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə istifadəsinə icazə verilir. GSİ fənn üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə edilə bilər, lakin tələbənin özünün formalaşdırılmalı olduğu fikir, argument, təhlil, mətn və yekun nəticələri əvəz etməməlidir.

Tələbə GSİ-dən istifadə etdiyi halda bunu təqdim etdiyi müvafiq iş və ya materialda açıq şəkildə bəyan etməli, istifadə etdiyi GSİ alətini və ondan hansı məqsədlə yararlandığını göstərməlidir. GSİ-dən istifadənin gizlədilməsi və ya GSİ tərəfindən yaradılmış məzmunun tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi akademik dürüstlük və şəffaflıq prinsiplərinin pozulması hesab olunur və tələbə bu pozuntuya görə universitetin müvafiq qaydalarına əsasən məsuliyyət daşıyır.

Eyni zamanda, GSİ tərəfindən yaradılan və ya təqdim olunan məlumatların düzgünlüyünün, etibarlılığının və obyektivliyinin yoxlanılmasına görə məsuliyyət tələbənin öz üzərinə düşür. GSİ tərəfindən təqdim olunan məlumatda faktla bağlı səhv, uydurma məlumat və ya istinad, yanlış nəticə və qərəzli məzmun olduqda, həmin məlumatın yoxlanılmadan tələbə tərəfindən təqdim edilən işə daxil edilməsi tələbəni məsuliyyətdən azad etmir. Tələbə istifadə etdiyi məlumatın məzmununa və təqdim etdiyi işin akademik dürüstlük, elmi etibarlılıq və fənnin tələblərinə uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır.

İmtahanlar və müəllim tərəfindən müstəqil bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi məqsədilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar zamanı GSİ alətlərindən istifadəyə yol verilmir. Dərş zamanı ayrı-ayrı tapşırıqlar üçün GSİ-dən istifadəyə xüsusi məhdudiyyət və ya qadağa tətbiq edilə bilər. Bu tədbirlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

1. Şifahi və ya yazılı xəbərdarlığın verilməsi
2. Tapşırığın yenidən təqdim edilməsi
3. Tapşırıq üzrə balın azaldılması və ya sıfırlanması (0 bal).

Süni intellektdən istifadəyə icazə verilən hallar: 1. Türk xalqlarının tarixi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı, incəsənəti, musiqisi, folkloru və adət-ənənələri haqqında ilkin məlumatların əldə edilməsi; 2. Türk dünyasının ayrı-ayrı xalqları və mədəniyyətləri haqqında məlumatların sistemləşdirilməsi və müqayisə edilməsi; 3. Müxtəlif mədəniyyət nümunələri, tarixi abidələr, şəxsiyyətlər və hadisələr haqqında əlavə məlumat əldə edilməsi; 4. Türk xalqlarının ortaq və fərqli mədəni xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi üçün müqayisəli təhlil istiqamətlərinin hazırlanması; 5. Mədəniyyət, folklor və etnoqrafiya ilə bağlı anlayışların daha sadə və aydın şəkildə izah etdirilməsi; 6. Təqdimat və layihələr üçün sualların, müzakirə mövzularının və yaradıcı tapşırıqların hazırlanmasında yardımçı vasitə kimi istifadə; 7. Hazırlanmış mətnin dil, üslub və struktur baxımından təkmilləşdirilməsi; 8. Müxtəlif mədəniyyət nümunələrinin təqdimatı üçün cədvəl, təsnifat və müqayisə sxemlərinin hazırlanmasına yardım alınması; 9. Əldə edilmiş məlumatların etibarlı elmi, tarixi və rəsmi mənbələrlə müqayisə edilərək yoxlanılması. Süni intellektdən istifadəyə icazə verilməyən hallar 1. Tələbənin müstəqil hazırlamalı olduğu referat, esse, təqdimat və ya layihə işinin tam şəkildə süni intellektə hazırlatdırılaraq öz işi kimi təqdim edilməsi; 2. İmtahan və digər qiymətləndirmə fəaliyyətləri zamanı müəllimin icazəsi olmadan süni intellektdən istifadə edilməsi; 3. Süni intellekt tərəfindən hazırlanmış mətnin tələbənin şəxsi araşdırması və təhlili kimi təqdim edilməsi; 4. Tarixi və mədəni faktların etibarlı mənbələrlə yoxlanılmadan işdə istifadə edilməsi; 5. Mövcud olmayan kitab, məqalə, müəllif, tarixi mənbə və internet resurslarının süni intellekt tərəfindən yaradılaraq real mənbə kimi təqdim edilməsi; 6. Türk xalqlarının tarixi və mədəniyyəti haqqında yanlış, stereotip və ya təhrif olunmuş məlumatların yoxlanılmadan yayılması; 7. Müxtəlif türk xalqlarının mədəniyyətinə dair mürəkkəb və mübahisəli məsələlərdə süni intellektin cavabının mütləq və dəyişməz həqiqət kimi qəbul edilməsi; 8. Başqa tələbənin, tədqiqatçının və ya müəllifin hazırladığı işin süni intellekt vasitəsilə dəyişdirilərək mənimsənilməsi; 9. Müəlliflik hüququ ilə qorunan materialların icazəsiz şəkildə süni intellekt vasitəsilə yenidən hazırlanaraq özünəməxsus iş kimi təqdim edilməsi; 10. Müəllim tərəfindən konkret tapşırıq üzrə süni intellektdən istifadənin qadağan edildiyi hallarda həmin vasitədən istifadə edilməsi.			
Cədvəl			
	Tarix	Fənnin mövzuları	Dərslik/Tapşırıqlar
1		Kültür və mədəniyyət anlayışları. “Təkamül”, “Yayılma” nəzəriyyələri	Qəfəsoğlu, 18-26
2		Mədəniyyətin ortaya çıxma səbəbləri. Köçərilik məsələsi	Qəfəsoğlu, 29-41

3		Türk adı. Türklərin Ana yurdu Türklərin yayılmaları.	Qəfəsoğlu, 46 https://www.youtube.com/watch?v=gPWBu2xUYeg
4		Türk dövlətləri. İlk türk dövlətləri. Yayıldıqları ərazilər. Göytürklər, Uyğurlar. Qırğız xaqanlığı	Qəfəsoğlu, 100-147. Mühazirələrim
5		Ön Asiya Türk dövlətləri. Xəzər xaqanlığı. Bulqar dövlətləri	Qəfəsoğlu, 176-219
6		Bozqır Türk mədəniyyəti. Bozqır mədəniyyətinin təşəkkülü.	Qəfəsoğlu, 223-239
7		Qədim türklərdə sosial quruluş. Ailə. Ailə birliyi. Boy, boylar birliyi.	Qəfəsoğlu, 240-264
8		Dövlət. Türklərdə cahan hakimiyyəti məfkurəsi. Türk dövlətində təşkilat	Qəfəsoğlu, 265-303
9		Aralıq imtahanı Türklərdə ordu. Bozqır Türk dövlətinin quruluşu.	Qəfəsoğlu, 304-321
10		Qədim türk inancı. Şamanlıq məsələsi. Göy Tanrı dini	Qəfəsoğlu, 322-345
11		Türklərin ədəbiyyatı: dastanlar və əfsanələr. “Alp Ər Tonqa”, “Şu” dastanı. “Oğuz Kağan” dastanı İslamiyyət sonrası türk dastanları.	Qəfəsoğlu, 360-366 Aslan, 63-78
12		Türklərdə iqtisadi həyat Türklərdə yazı, incəsənət, musiqi	Qəfəsoğlu, 346-359 Qəfəsoğlu, 360-375
13		Türklərin dili. İslamiyyətdən sonra türklərin kultür və ədəbiyyatı (“Qutatgu-bilik”, “Divan ü lüğət-it-türk”)	Mühazirələrim Aslan, 151-184
14		Türk böyükleri: Şəhabəddin Mərcani, İsmayıl bəy Qaspiralı, Əli Bəy Hüseynzadə və d.	https://islamansiklopedisi.org.tr/ Mühazirələrim https://www.turksoy.org/ https://www.tika.gov.tr/en
15		Türk təşkilatları (TİKA, TÜRKSOY)	
		Final imtahanı	.